

Mikken op het midden

Voor de wereld begonnen de jaren negentig in 1989, met de val van de Berlijnse Muur en het essay 'The End of History' van Francis Fukuyama. De Koude Oorlog was afgelopen, de tegenstelling tussen kapitalisme en plansocialisme was voorbij, het liberalisme had gewonnen. Voor de JOVD begonnen de jaren negentig echter in 1988, het jaar waarin Mark Rutte landelijk voorzitter werd. Rutte drukte in de tweeënhalf jaar dat hij de leiding had stevig zijn stempel op de inhoudelijke koers van de vereniging. Hiervoor greep hij terug op de oude idealen van Henk Korthals en het Des Indes-beraad: meer samenwerking tussen vvd en D66 (vanaf 1985 zonder komma geschreven) met als doel de liberale eenheid te herstellen, én een coalitie zonder christendemocraten teneinde Nederland ook op immaterieel gebied liberaler te maken. In de door Rutte geïnitieerde nota 'Mikken op het midden' werd het door het CDA gedomineerde maatschappelijk middenveld stevig bekritiseerd. Rutte nam ten slotte het initiatief om samen met de Jonge Democraten en de Jonge Socialisten een paars jongerenakkoord te schrijven, dat in 1992, een jaar na zijn aftreden, zou worden gepresenteerd.

Van een nauwere samenwerking tussen vvd en D66, laat staan een fusie, kwam in de jaren negentig niets terecht. Met het aantreden van het eerste paarse kabinet op 22 augustus 1994 werd echter wel het tweede hoofddoel van de JOVD bereikt, een coalitie zonder christelijke partijen. Deze historische gebeurtenis werd in Des Indes met champagne gevierd. De JOVD stopte hierna met dit beraad, maar besloot wel het kabinetsbeleid kritisch te volgen. De JOVD kreeg genoeg aandacht van de media, maar kwam soms in conflict met de Tweede Kamerfractie van de vvd.

Uiteraard hielden ook interne perikelen de JOVD bezig. In 1996, tijdens het voorzitterschap van Ciska Scheidel, werd besloten de afdeling 't Gooi op te heffen. Deze rechtse afdeling had naar de mening van het hoofdbestuur en de algemene vergadering de grenzen van het toelaatbare overschreden en daardoor de vereniging schade toegebracht. Daarnaast lagen sommige hoofdbestuurleden ook met elkaar en met de vereniging overhoop, wat tot de nodige conflicten leidde.

De jaren negentig eindigden voor de JOVD ook echt op 1 januari 2000. Op deze dag werd de JOVD namelijk officieel de jongerenorganisatie van de VVD.

MISTER TEFAL

Op 19 november 1988 werd Rutte tot voorzitter van de JOVD gekozen. Hij was de eerste voorzitter sinds jaren die niet uit het hoofdbestuur afkomstig was. Vanwege de tegenstellingen tussen de verschillende hoofdbestuurleden uit het bestuur van Annette Nijs had men de behoefte aan een onbeschreven blad. Rutte was de juiste man op de juiste plek. Hij had de nodige bestuurlijke ervaring opgedaan in de Haagse JOVD, waarover verteld is in hoofdstuk 4. Rutte was een vreedstichter. Waar Nijs conflicten liet escaleren haalde Rutte, zoals Jort Kelder dat ooit zo treffend opmerkte, 'de pinnen uit alle handgranaten'. Rutte kwam telkens ongehavend uit de strijd, wat hem bij de JOVD de bijnaam 'Mister Tefal' opleverde.

Rutte bezocht samen met andere JOVD-bestuurders de afdelingen in het land om de officiële JOVD-lijn uit te leggen. Het was een werkwijze die hij later als staatssecretaris, kandidaat-partijleider, lijsttrekker en minister-president telkens opnieuw met succes zou hanteren. Ook nodigde hij chagrijnige afdelingsbestuurders uit in Den Haag om met hem 'een cappuccinootje te drinken'. Deze gesprekken zijn uiteraard niet genotuleerd, maar Kelder heeft wel een idee van wat er besproken is: 'Mark liet ze denk ik een beetje blazen en doen en dan was het over. Op een jongen als Mark kun je natuurlijk niet boos worden.'¹

In 1991 wist Rutte op behendige wijze het aftreden van secretaris Leo Custers af te handelen. Custers en Rutte hadden een conflict ge-

kregen over de vraag wie Custers straks zou moeten opvolgen als secretaris. Custers had een opvolger in zijn hoofd, maar Rutte dacht aan een andere kandidaat. Custers trok aan het kortste eind en stuurde daarna een boze brief aan alle JOVD-leden waarin hij de vuile was buiten hing. De vereniging eiste dat er een bijzondere algemene vergadering moest komen waarin de ontstane bestuurscrisis zou moeten worden opgelost. Rutte liet in deze crisis zien dat hij een goede manager was. Hij zorgde ervoor dat de buitengewone algemene vergadering zo laat mogelijk werd gehouden, zodat hij voldoende tijd had om het land in te gaan, etentjes met districtsvoorzitters en afdelingsvoorzitters te plannen om zo de spanning eruit te masseren. De sfeer werd een beetje 'mellow', de angel was uit de discussie gehaald en Rutte en zijn hoofdbestuur overleefden met gemak de buitengewone algemene vergadering van 2 maart.²

Ruttes stijl van besturen werd zeer gewaardeerd. Zijn collega-bestuursleden waren eigenlijk maar over één ding ontevreden, de vervelende gewoonte van Rutte om zijn inbreng handgeschreven in plaats van getypt aan te leveren:

In het kader van het anti-Rutte beleid zijn wij wederom vergeten te beslissen om Rutte te verplichten zijn inbreng voortaan getypt in te leveren. Hij heeft reeds tweemaal een handgeschreven inbreng rond laten gaan; waarbij hij, onder verwijzing naar het feit dat het besluit nog niet formeel is genomen, nu weigert een rondje te geven. Erg flauw. Dus zijn wij dat ook.

Beslispunt: met terugwerkende kracht tot de voorgaande НВ-vergadering wordt het Rutte verboden handgeschreven inbrengen rond te sturen. Sanctie: de gratis consumptie voor elke НВ-er.³

Rutte kon echter meer dan alleen managen. Koen Petersen, die van juni 1990 tot juni 1991 met Rutte in het hoofdbestuur zat, typeert zijn goede vriend als volgt:

Rutte heeft een enorme positieve energie als je hem ziet. Hij heeft dat niet alleen op het podium, maar zo is hij. Hij is authentiek. Dat is hij als minister-president, maar dat was hij ook als JOVD-voorzit-

ter. Rutte is altijd gericht op een oplossing. Als het niet linksom kan, dan moet het maar rechtsom. Hij is een pragmatische liberaal, zonder ideologische scherpte. In zijn JOVD-tijd was Rutte nogal 'links' omdat hij een 'linkse' erfenis had te beheren, die van de JOVD. De standpunten die hij in de media onder de aandacht bracht waren JOVD-standpunten.⁴

Rutte was zeer goed in staat om zich een onderwerp snel eigen te maken. Eddy Habben Jansen herinnert zich nog goed dat Rutte gevraagd werd een toespraak te houden over het landbouwbeleid, een onderwerp waarover de landelijk voorzitter weinig wist. Hij liet zich echter bijpraten door hoofdbestuur lid Jan Kees Martijn en hield vervolgens een gloedvol betoog, waarvan het publiek ongetwijfeld dacht dat hij het zo uit zijn mouw schudde.⁵

OORLOGSVERKLARING AAN DE CDA-SAMENLEVING

Toen hij voorzitter was geworden wilde Rutte de JOVD weer goed op de kaart zetten. In zijn eerste speech, in november 1988, gaf hij al een beetje de richting aan waar de JOVD volgens hem naartoe moest gaan: 'Het is onaanvaardbaar voor liberalen om veroordeeld te worden tot de derde positie in politiek stromenland.'⁶ Politiek stromenland bestond uit de ideologische driehoek van de christendemocratie, de sociaaldemocratie en het liberalisme.⁷ Regeringspartij CDA was met 54 zetels oppermachtig, de PvdA had 52 zetels en zat in de oppositie. De vvd zat wel in de regering maar was met 27 Kamerzetels de junior partner, D66 was met 9 zetels een kleine oppositiepartij. Rutte wilde dat de liberalen weer sterk zouden worden en haalde de idealen van Korthals en Des Indes weer van stal: de vvd zou meer met D66 moeten samenwerken en met D66 en PvdA regeren. Nadat op 3 mei 1989 het tweede kabinet-Lubbers was gevallen over het reiskostenforfait hoopte Rutte dat zo'n kabinet dichterbij was gekomen, maar niets was minder waar. vvd-leider Joris Voorhoeve polariseerde tijdens de verkiezingscampagne tegen de PvdA, een ramkoers die volgens Rutte hopeloos achterhaald was:

Socialisme tegenover liberalisme, dat is de antithese die vvd-aanvoerder Voorhoeve bezig is nieuw leven in te blazen. Terwijl christen-democraten druk bezig zijn de macht van hun maatschappelijk middenveld verder te versterken; terwijl confessioneel Nederland dus bezig is de controlerende taken van het parlement verder uit te hollen door het verregaand overhevelen van bevoegdheden van onze volksvertegenwoordiging naar ondemocratische instanties, waar zij de macht hebben; terwijl het cda dus bezig is de verantwoordelijke samenleving, bestaande uit de heilige drie-eenheid Lubbers – paus – pannetje soep – tot stand te brengen; terwijl dat allemaal gebeurt komt de vvd met een concept uit de jaren '70. Met een concept van gisteren. Van gisteren, omdat de tegenstelling liberalen-socialisten anno 1989 niet meer bestaat, niet meer wenselijk is en niet ineens opnieuw afgeroepen kan worden.⁸

Rutte stond in zijn kritiek niet alleen. Het progressieve weekblad *De Groene Amsterdammer* hoopte ook op een kabinet zonder christenen en vroeg zich hoopvol af: 'Wordt 1989 het oogstjaar van de anti-christ?'⁹ Helaas voor de liberalen en de progressieve christenhaters zou het nog vijf jaar duren. De vvd zakte van 27 naar 22 zetels en kwam in de oppositie terecht. Het cda ging met de PvdA in zee, het vechtkabinet-Lubbers III dat verantwoordelijk zou zijn voor de dramatische verkiezingsnederlaag van het cda in 1994. Eind 1989 konden die toekomstige nederlaag echter nog niet voorzien en meende men dat het cda, dat weer 54 zetels had behaald, nog voor lange tijd oppermachtig zou zijn. Maar terwijl het vvd-congres in 1990 hevig ruziede en teleurgesteld terugkeek op wat er in de jaren tachtig allemaal was misgegaan, eerst met Nijpels en toen met Voorhoeve,¹⁰ bleef de JOVD onder Rutte positief en richtte de vereniging haar blik op de toekomst. Rutte kwam met een nieuw plan, 'Mikken op het midden', een nota die op 6 december 1989, amper een maand na de val van de Berlijnse Muur dus, werd aangeboden aan vvd-vicefractievoorzitter Loek Hermans.

Rutte beschouwt deze 'oorlogsverklaring aan de cda-samenleving' als het belangrijkste thema uit zijn bestuurstijd.¹¹ Volgens de nota vormden organisaties uit het maatschappelijk middenveld, zo-

als scholen, ziekenhuizen, woningbouwcorporaties enzovoort, een ondemocratische en ondoorzichtige tussenlaag tussen burger en bestuur:

Het CDA kent dat maatschappelijk middenveld een centrale rol in het publieke domein toe. Officieel om burger en bestuur dichter bij elkaar te brengen. Maar de wetenschap dat het middenveld hoofdzakelijk bestaat uit door coöptatie samengestelde, en dus effectief ontoegankelijk gemaakte, stichtingsbesturen, geeft het CDA-concept een aanmerkelijk minder altruïstisch karakter. Het CDA pleegt een coup naar de macht, tot heil en zegen van gans de christen-democratie.¹²

Om het corporatisme te bestrijden en de macht van het CDA te breken pleitte de JOVD voor meer inspraak van de burgers. Zo moesten ouders die hun kinderen naar het bijzonder onderwijs stuurden meer invloed krijgen op de identiteit van de school. De JOVD vond dat om de vijf jaar de grondslag opnieuw via verkiezingen moest worden vastgesteld en dat de overheid geen subsidies meer mocht verlenen aan organisaties waar de inspraak slecht geregeld was.

De aanval op de CDA-staat was ook een kritiek op het functioneren van de democratie in Nederland. Rutte vond de politiek veel te regentesk. Het CDA was volgens hem niet alleen een partij maar ook en vooral een baantjesmachine. Topambtenaren bleken vaak CDA'ers te zijn. Het christendemocratische bolwerk zou een ijsberg zijn die overal onder de oppervlakte wist te opereren. De mensen voelden zich volgens Rutte door de kracht van deze ongebreidelde macht niet meer bij het bestuur betrokken en daarom vond de politiek plaats in rokerige achterzaaltjes waaruit ze juist moest verdwijnen.¹³

Ruttes kritiek op het politieke bestel leefde breder. Historicus J.W. Oerlemans hekelde in zijn geruchtmakende artikel 'Eenpartijstaat Nederland' uit 1990 de nieuwe 'carrière-oligarchie' en publicist Pim Fortuyn schreef in 1992 het pamflet *Aan het Volk van Nederland*, waarin hij zei de macht aan de burgers te willen teruggeven. Net als Oerlemans en Fortuyn wilde Rutte dat Nederland democratischer werd. Het verschil was dat Rutte het probleem louter lokali-

seerde bij het CDA, terwijl Oerlemans en Fortuyn het gebrek aan democratie de hele politiek aanrekenden. De kritiek van Oerlemans werd door de jonge liberalen herkend en gewaardeerd. Ze nodigden hem uit voor plaatselijke bijeenkomsten en daarna ook voor het congres.¹⁴ Fortuyn zou pas eind 2001 een JOVD-congres bezoeken, maar daarover in hoofdstuk 6 meer.

JONGE DEMOCRATEN EN PAARS JONGERENAKKOORD

De nota 'Mikken op het midden' was niet alleen een aanval op het CDA maar ook een voorstel tot nauwere samenwerking tussen vvd en D66, in de opmaat naar een coalitie van vvd, D66 en PvdA. De JOVD pleitte bovendien voor een fusie tussen vvd en D66, maar dit was iets voor de langere termijn. Aan zijn medehoofdbestuursleden stelde Rutte een Krasnapolky-beraad¹⁵ tussen vvd en D66 voor, dit natuurlijk naar analogie van het Des Indes-beraad, hoewel van dit idee niets terecht kwam. De Tweede Kamerfracties van vvd en D66 lieten namelijk al meteen blijken niets te zien in een liberale fusie. De vvd vond D66 te progressief, D66 vond de vvd te conservatief.

Rutte gaf niet op en zocht toenadering tot de Jonge Democraten. In JOVD-verband maakte Rutte het grapje dat de JD de eerste en de laatste letter mocht geven aan de naam van de nieuwe politieke jongerenorganisatie, en de JOVD de middelste twee letters.¹⁶ De door Rutte gewenste fusie was erg optimistisch gedacht, omdat de Jonge Democraten de JOVD nog steeds beschouwden als hun grote concurrent en de nota daarom hadden afgedaan als 'een goedkope publiciteitsstunt'.¹⁷ Rutte ging echter niet bij de pakken neerzitten en schreef vol goede moed een artikel in het JD-verenigingsblad *Demo*, waarin hij opriep dat beide organisaties samen moesten optrekken.¹⁸ JD-voorzitter Roel van der Poort reageerde daarop negatief en liet blijken JOVD'ers vooral heel dom te vinden:

Maar ik vind Mark Rutte een heel sympathiek iemand, heel intelligent. Ik word elke keer zeer opmerkelijk getroffen hoe hij afwijkt van de JOVD. Hij hoort er eigenlijk niet thuis, zou ik haast zeggen. Ik waardeer hem als persoon, om zijn intelligentie en zijn inzicht in processen. Ik denk ook daarom dat hij niet thuishoort bij de JOVD.¹⁹

Nóg gaf Mark Rutte de moed niet op. Hij nodigde zichzelf uit op een JD-congres waar hij zijn fusievoorstellen mocht toelichten. Dit liep uit op een ramp. Rutte herinnert zich deze gebeurtenis nog als de dag van gisteren:

De Jonge Democraten logeerden in een jeugdherberg. Er stond maar één auto geparkeerd, de rest was principieel met het openbaar vervoer gekomen. De schellen vielen mij tijdens dit congres van de ogen. De sfeer bij de JD was totaal anders. Ook zaten de Jonge Democraten niet bepaald op een fusie te wachten. Het compromis dat ik in deze twee dagen wist te bereiken, nauwere samenwerking tussen beide jongerenorganisaties, viel in duigen toen Jort Kelder en zijn vriendin Marjolijn van Leeuwen mij kwamen ophalen in hun veel te grote auto en Jort nadat hij uitstapte meteen zo'n vijf Jonge Democraten wist te beledigen. Ik wist toen, de JOVD en JD zullen nooit met elkaar samengaan, de mentaliteitsverschillen zijn veel te groot.²⁰

Uiteraard herinnert Jort Kelder zich dit verhaal ook nog heel goed:

De JOVD overnachtte altijd in dure hotels, lekker luxe, de Jonge Democraten kozen voor armetierige onderkomens. Het was echt iets heel erg treurigs. De gebouwen waar de Jongen Democraten hun congres hielden deden mij denken aan de barakken van Westerbork. We reden naar Elst in de Saab van mijn vader. Omdat er voor de jeugdherberg een grindpad lag hoorde iedereen de auto slippen toen we arriveerden. Ik stapte uit, keek Mark aan en zag in zijn blik dat hij de hoop om met de Jonge Democraten te gaan fuseren had opgegeven. Marjolijn maakte het ten slotte nog allemaal erger, door als stereotype verwend Goois meisje met een Gooise r en een rijke vader hardop te roepen hoe éénig ze alles vond. Mark zei later tegen mij: 'In één moment wist ik, dat alle pogingen om de Jonge Democraten erbij te betrekken waren mislukt.'²¹

Hoewel ze niets zagen in een fusie met de JOVD voelden de Jonge Democraten wel voor het JOVD-voorstel om samen een paars jonge-

renakkoord te schrijven. Het waren de Jonge Socialisten die in 1989 de boot afhielden. Volgens JS-voorzitter Marcel Hoogland hadden politieke jongerenorganisaties andere standpunten dan hun moederpartijen. Als de JOVD, JD en JS samen een regeerakkoord zouden schrijven betekende dat nog niet dat VVD, D66 en PvdA er ook samen zouden uitkomen.²² De Jonge Socialisten waren dus voorzichtig. Hooglands opvolger Mark de Koning liet die bedenkingen echter varen en deed mee.²³

Het 'paarse regeerakkoord' werd op 24 maart 1992 in perscentrum Nieuwspoort gepresenteerd tijdens het voorzitterschap van Cor Schagen.²⁴ De naam 'paars' was nieuw. Voor 1992 had men het altijd over 'rood-blauw' of 'blauw-rood' gehad. Het pleidooi voor het commercieel draagmoederschap, de legalisering van softdrugs, afschaffing van de winkelsluitingswet en de nadruk op individualisme waren typische JOVD-elementen; het sociale kwam voor rekening van de Jonge Socialisten; de Jonge Democraten ten slotte waren verantwoordelijk voor de symboolpolitiek: de afschaffing van de Nederlandse ambassade in Vaticaanstad en het vervangen van het randschrift 'God met ons' op de gulden door 'vrijheid, gelijkheid en broederschap'.²⁵ Het christelijke *Reformatisch Dagblad* was geschokt en hekelde de voorstellen van 'deze anti-christelijke jongeren'.²⁶ De meeste andere kranten waren echter positief. De paarse droom kwam hierdoor weer een stapje dichterbij: het grote publiek ging nu ook hardop nadenken over deze coalitiemogelijkheid.

Op 22 juni 1991, een jaar voor de presentatie van zijn troetelkindje, had Rutte afscheid genomen als voorzitter. De scheidend voorzitter werd tijdens zijn afscheidscongres letterlijk op handen gedragen, herinnert Ciska Scheidel zich nog heel goed.²⁷ Hoewel zijn mede-hoofdbestuurders liefkozend spraken over Rutte-1 kon niemand weten dat Rutte een kleine twintig jaar later minister-president zou worden.²⁸ Heel aardig is een commentaar dat in 1990 in het *Nieuwsblad van het Noorden* stond:

Met Mark Rutte wordt het niets. Hij kan een verdere carrière in de VVD wel vergeten. Die partij immers dumpst moeiteloos iedereen die er een van de partijlijn afwijkende mening op na durft te hou-

den. Maar wat erger is: de jonge voorzitter háát voetbal. Trots vertelt hij dat ook nog.²⁹

Maar ook onze voetbalhater had aanvankelijk andere carrièreplannen. In het voorjaar van 1989, amper een jaar voorzitter, vertrouwde Mark Rutte het *Friesch Dagblad* toe:

Het klinkt gek, maar het lijkt mij prachtig om burgemeester te worden. Met zo'n grote ambtsketting om je nek enveloppen met inhoud uitdelen aan 100-jarigen, schitterend.³⁰

PRATEN OVER PAARS

De paarse droom werd steeds meer realiteit. In 1993 werd het vrijblijvende Des Indes-beraad naar een hoger plan getild als gevolg van de gunstige omstandigheden. Coalitiepartijen CDA en PvdA ruzieden met elkaar en de PvdA begon nu ook, hoewel voorzichtig, iets voor Paars te voelen. Aanvankelijk werd het Des Indes-beraad alleen bezocht door backbenchers, maar begin jaren negentig gingen politici van postuur zich ook met de paarse zaak bemoeien. De vicefractievoorzitters van vvd en PvdA, Hans Dijkstal en Frans Leijnse, wilden het gesprek over paars intensiveren. Ze kregen groen licht van de fractievoorzitters van hun partijen, Frits Bolkestein en Thijs Wöltgens. Omdat het nu menens werd werden de gesprekken niet meer in Des Indes gevoerd, maar bij Dijkstal thuis in Wassenaar.

Een belangrijke rol in dit proces speelde oud-JOVD'er Frank de Grave, die was betrokken bij het opstellen van het vvd-verkiezingsprogramma van 1994. Hij maakte daarin bewust een opening naar de PvdA en Paars: de vvd zou niet verder bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking en wilde langdurige werkloosheid aanpakken. De Grave stelde bovendien zijn woning beschikbaar voor de eerste ontmoeting tussen PvdA-leider Wim Kok en Frits Bolkestein. Hoewel de partijleiders aan elkaar moesten wennen groeide er een vertrouwensband.³¹

De informele gesprekken in 1993, die voortvloeiden uit het Des Indes-beraad, werden tijdens de formatie van 1994 voortgezet. Het Des Indes-beraad zorgde voor een eerste fundament, dat funda-

ment werd in 1993 serieus en stevig uitgebreid, waarop de formatie van 1994 kon bouwen. Informatieur Kok wilde geen coalitie met het CDA, dat op 3 mei nog maar 34 zetels had overgehouden, omdat de christendemocraten flink met zichzelf overhoop lagen. Paars was ook voor hem de enige serieuze optie.³² D66-leider Hans van Mierlo, die per se een coalitie zonder CDA wilde, stelde zich compromisvol op. Niettemin was de formatie – vooral vanwege de scherpe onderhandelingen van Bolkestein – een heidens karwei. Maar Kok wist de verschillen te overbruggen en op 22 augustus was het zover: het oogstjaar van de antichrist was eindelijk aangebroken. In Des Indes werd dit heugelijke feit door het JOVD-bestuur en de vaste bezoekers van het beraad met champagne gevierd.³³

Voor de JOVD was de beëdiging van het eerste paarse kabinet een klinkende overwinning. De totstandkoming van Paars was natuurlijk niet alleen de JOVD te danken maar ook aan het grote verlies van het CDA tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 1994 en het feit dat Hans van Mierlo het CDA uitsloot als coalitiepartner, maar toch. Na achttien jaar vergaderen en lobbyen was het JOVD-droomkabinet er eindelijk gekomen en konden er leuke dingen voor liberale mensen worden gerealiseerd: in 2000 werd het bordeelverbod afgeschaft en een jaar later werden euthanasie en het homohuwelijk gelegaliseerd. Nederland veranderde in een liberaal gidsland. Toch was niet iedereen blij. Terwijl iedereen feestvierde maakte hoofdbestuurslid Joris Huijsmans zich grote zorgen:

Nu de paarse droom werkelijkheid is geworden, is tevens het belangrijkste profileringspunt van de JOVD verdwenen. Het is daarom zaak om naarstig op zoek te gaan naar een nieuwe rode draad, een main theme, voor de toekomst.³⁴

Huijsmans' zorgen waren terecht. Er kwam geen nieuw thema. De JOVD wilde vooral beschermen van wat er was bereikt. Tijdens de twee paarse kabinetten speelde de JOVD de rol van 'het geweten van het liberalisme' en toetste het kabinetsbeleid aan de liberale beginselen. Het Des Indes-beraad werd vervangen door de jaarlijkse Des Indes-dag. In 1996 waren er ook een CDA'er en een RPF'er aanwezig,

die moedig genoeg waren om zich in het hol van de leeuw te wagen.³⁵

Met de jongerenorganisaties van PvdA en D66 voerde de JOVD in deze tijd een 'paars overleg'. Na twee jaar waren de Jonge Socialisten Paars echter alweer zat. Ze hadden hun uit de jaren zeventig stammende ideaal van een linkse meerderheidsregering, ook al was dit onbereikbaar, nog steeds niet opgegeven. In 1996 berichtten de kranten over de onderhandelingen tussen de Jonge Socialisten, de Jonge Democraten en DWARS (de jongerenorganisatie van GroenLinks) over de vorming van een groene coalitie. Ofschoon later bleek dat DWARS iets te enthousiast was geweest en te vroeg een persbericht had gepubliceerd was de JOVD zeer ontstemd, omdat de jonge liberalen bewust niet op de hoogte waren gesteld van deze plannen. De JOVD eiste dat de Jonge Socialisten of zouden stoppen met hun groene coalitieplannen, of uit het paarse overleg zouden stappen. De Jonge Socialisten bleven echter van twee walletjes eten. Uiteindelijk mislukte de groene coalitie, want de verschillen tussen JD en DWARS bleken te groot.³⁶ In dezelfde tijd haalde de JOVD een ander oud stokpaardje van stal: de liberale eenheid. Het door Rutte voorgestelde Krasnapolsky-beraad werd het Plein 19-beraad, genoemd naar Café Plein 19 aan het Haagse Plein. De besprekingen met D66 mislukten echter weer.³⁷

De Jonge Democraten en Jonge Socialisten werkten in 1998 met de JOVD samen aan het pamflet 'Paars II, ja of nee?', dat op 25 mei in Nieuwspoor werd gepresenteerd. Omdat de Jonge Socialisten en de JOVD het niet eens konden worden over de economische paragraaf ging het pamflet alleen over immateriële kwesties. De jongerenorganisaties vonden dat paars echt werk moest maken van de immateriële agenda, omdat het homohuwelijk en de euthanasie tijdens Paars I niet waren gelegaliseerd. Overigens was geen van de jongerenorganisaties een absolute voorstander van een nieuw paars kabinet. Voor de Jonge Socialisten waren een progressief kabinet (PvdA, GroenLinks, D66 en SP) en vooral ook een kabinet van PvdA, CDA en GroenLinks serieuze opties, zo zei JS-voorzitter Omar Ramadan. JD-voorzitter Boris van der Ham wilde alleen een nieuw paars kabinet als dat kabinet ook echt op alle fronten paars zou zijn, anders moest D66 de oppositie in. Ciska Scheidel ten slotte was het

meest Paarsgezind, maar ze wilde alleen Paars met D66 en PvdA.³⁸

Toch werd ook de JOVD in de loop van de jaren negentig kritischer over Paars. Op 23 maart 1996 sprak JOVD-voorzitter Arjan Toor over de schaduwzijden van de paarse individualisering. Veel mensen hadden behoefte aan houvast en werden onzeker nu ze hun zekerheden hadden verloren. Het liberale ideaal – *the greatest happiness for the greatest number* – bleek in de praktijk moeilijk te realiseren. Toor vreesde dat de gevoelens van onzekerheid en ontworteling een vruchtbare bodem zouden vormen voor xenofobie en nationalisme.³⁹ Twee jaar later was voorzitter Robin Bremekamp nog een stuk kritischer. Bremekamp trok van leer tegen de verloedering van de samenleving, die het gevolg zou zijn van een te ver doorgeschoten tolerantie en individualisering. De criminaliteit steeg en volgens een onderzoek durfde meer dan 40 procent van de Nederlanders 's avonds niet meer naar buiten. Bremekamp noemde de verloedering 'de afkalving van de liberaal-democratische normen en waarden'. Hij vond dat deze normen en waarden voor iedereen moesten gelden. Vrijheid mocht niet leiden tot vrijblijvendheid, maar vroeg om verantwoordelijkheid. Moraliseren mocht weer. Er moest weer respect komen voor de medemens. Ook was Bremekamp voor 'zero tolerance', een strikt handhavingsbeleid waarbij geen enkele overtreding mocht worden getolereerd.⁴⁰ Ook publicist Pim Fortuyn liet weer van zich horen. Hij bracht over dit thema in 1995 misschien wel zijn meest belangrijke boek uit. In *De verweesde samenleving* ging Fortuyn in op het verval van de Nederlandse normen en waarden. Het zou nog een half decennium duren voordat Fortuyn dit vertaalde in een politiek programma.

Hoewel de JOVD zich in de loop van de jaren negentig voorzichtig naar rechts bewoog waren de jonge liberalen beslist geen vrienden van VVD-leider Bolkestein. In 1995 trok de JOVD fel van leer tegen Bolkesteins rechtse standpunten over immigratie en de multiculturele samenleving, die in die tijd nog steeds *not done* waren. Toor vond Bolkestein 'a-liberaal' en noemde hem een demagoog. De VVD-leider zou op een slimme wijze willen appelleren aan gevoelens van ontevredenheid, die veelal aan de andere zijde van de morele scheidslijn leven.⁴¹ Tijdens een interview in het televisiepro-

gramma 2 *Vandaag* dreigde Toor zelfs dat de JOVD zich voortaan mogelijk op een partij als D66 zou gaan richten, mocht de VVD op deze weg blijven doorgaan.⁴² Deze kritiek was trouwens vooral iets van het ‘progressieve’ hoofdbestuur. Er waren ook JOVD’ers die de lijn-Bolkestein onderschreven. Zo hekelde JOVD-lid Willem van den Burg in *Inforo*, het blad van de JOVD Rijnmond, het beleid van PvdA-minister Hedy d’Ancona van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, die de discussie over de multiculturele samenleving in ‘de taboe-sfeer’ wilde houden. Dat ‘allochtonen’ oververtegenwoordigd waren in de criminaliteitsstatistieken was een feit dat volgens hem benoemd moest worden.⁴³

Ook de zogenoemde ‘bestialiteiten-affaire’ zorgde voor enige schuring met Bolkestein. In het *Politiek Kernprogramma 1994-1998* stond dat de overheid zich niet mocht bemoeien met de manier waarop individuen hun seksualiteit wensten te beleven. Als voorbeeld werd bestialiteit genoemd, een grapje van de JOVD Utrecht die door homoseksuelen werd gedomineerd. De media pikten dit pikante voorbeeld er natuurlijk feilloos uit. Landelijk voorzitter Koen Petersen probeerde op de VPRO-radio bij de beroemde interviewer Ischa Meijer het JOVD-standpunt nog te nuanceren, maar het leed was reeds geschied. De JOVD stond nu bekend als ‘voorstander van bestialiteiten’.⁴⁴ Bolkestein vond zulke fratsen maar niets. Ook het voorstel van de JOVD uit 1990 om polygamie toe te staan⁴⁵ kon niet op zijn goedkeuring rekenen. Toen hij in februari 1996 werd geïnterviewd door een journalist van het blad *Avant Garde* zei hij:

Ach ja, de JOVD. Die zijn ook voor animale sex, het triohuwelijk en afschaffing van het koningshuis. De jongens en meisjes van de JOVD komen we zo nu en dan tegen. Dan luister je beleefd en loop je vervolgens schouderophalend door.⁴⁶

SCHOON ONDERGOED EN GESCHOREN DAMESBENEN

JOVD-afdelingen wilden graag in het nieuws komen. Soms pakte dit positief uit, bijvoorbeeld toen de afdeling Bergen op Zoom in 1968 en wederom in 1990 een pleidooi hield om een plein of straat te vernoemen naar Alexander Dubček, de leider van de Praagse Lente.⁴⁷

Ook de JOVD Zwolle scoorde punten toen de afdeling in 1990 D66 bekritiseerde omdat de Zwolse D66-fractie tegen subsidie voor Roze Zaterdag had gestemd.⁴⁸ Media-aandacht kon echter ook negatief zijn. De Drentse afdeling De Compagnie maakte een grote blunder toen de afdeling adverteerde met een provocerend foldertje waarop in kapitale letters het woord 'Wurgsex' stond. Op de achterkant stond – in veel kleinere letters – dat het helaas niet over wurgseks ging maar over politiek. In Drenthe raakte men er niet over uitgepraat.⁴⁹

Was wurgseks nog tamelijk onschuldig, JOVD-afdelingen brachten zichzelf en het hoofdbestuur in een lastiger parket als het over discriminatie ging, in de jaren tachtig en negentig hét politieke halsmisdrijf. Voor veel onrust zorgde Kennemerland toen de afdeling in maart 1990 de opkomst van extreemrechts met positieve discriminatie in verband bracht. Antidiscriminatiebureaus waren woedend, omdat kritiek op positieve discriminatie volgens hen ook discriminatie was.⁵⁰ Een half jaar later was het weer raak, toen de afdeling een rapport had geschreven waarin stond dat werkloze buitenlanders het land uit moesten worden gezet en dat adoptie van kinderen uit het buitenland verboden moest worden. Het hoofdbestuur was not amused. Hoofdbestuurslid Eddy Habben Jansen schreef aan zijn medebestuurleden: 'Waakzaamheid voor de rechter vleugel van onze vereniging is geboden. Het probleem is acuut en ik word er af en toe misselijk van.'⁵¹ Het conflict rond 't Gooi, dat zou leiden tot de opheffing van de afdeling in maart 1996, moet tegen deze achtergrond worden beschouwd.

Aan het besluit van de algemene vergadering om 't Gooi op te heffen was wel het nodige vooraf gegaan. Op het congres in juni 1994 in Almelo hadden JOVD'ers uit 't Gooi voor ruim duizend gulden schade toegebracht aan het hotel en bovendien een bustehouder ter waarde van negentig gulden uit de bruidssuite ontvreemd. Een groter probleem waren echter de politieke opvattingen die door enkele leden van de afdeling naar buiten werden gebracht.

De afdeling 't Gooi was in de jaren negentig behoorlijk verrechtst. De afdeling organiseerde 'nationale zangavonden' waar alleen mannen welkom waren. Ook nodigde de afdeling omstreden sprekers

uit, zoals P.M. Vrijlandt van de extreemrechtse Nederlandse Volksunie. De Jonge Democraten in 't Gooi waren hierover verontrust en schreven een brief aan het JOVD-hoofdbestuur. Volgens de JD'ers was niet alleen kwalijk dat de Gooise JOVD zulke figuren uitnodigde, maar vooral dat ze totaal niet tegen werden gesproken. Ook het Hilversumse CP'86-raadslid B. Pellikaan kon op de Gooise JOVD-bijeenkomst zijn woordje doen en kreeg geen enkele kritische vraag voor de voeten geworpen. Volgens de verontruste JD'ers was de Gooise JOVD niet zomaar bezig met het aanhoren van andere meningen, maar werd er extreemrechtse propaganda bedreven.⁵² Het hoofdbestuur, geschrokken door deze brief, besloot om maatregelen te nemen. Richard Otto, die Pellikaan voor het plaatselijke JOVD-blad *De Blauwe Hoedt* totaal onkritisch had geïnterviewd, werd als JOVD-lid geroyeerd.⁵³

Een ander omstreden JOVD-lid uit 't Gooi was Bart Wildschut. Nadat zijn tijd als afdelingsbestuurder erop zat zocht hij regelmatig contact met de plaatselijke krant *De Gooi- en Eemlander* om zijn politieke opvattingen uit de doeken te doen. Zo zei Wildschut een eigen politieke partij te willen oprichten, Oranje Rechts. Verder vertelde hij over de banden die hij had aangeknoopt met het Oud-Strijders Legioen en Schreeuw om Leven. Het OSL, al aan de orde gekomen in hoofdstuk 4, was voor een krachtige defensie en zeer kritisch over de multiculturele samenleving; Schreeuw om Leven was een fundamentalistische christelijke organisatie, in 1985 opgericht door voormalig EO-directeur Bert Dorenbos, en voerde een morele kruistocht tegen abortus, euthanasie, drugs en een heleboel andere zaken waarvan de JOVD vond dat dit allemaal gewoon moest kunnen. Wildschut vond zichzelf niet extreemrechts of streng christelijk, anders had hij wel voor CP'86 of de RPF gekozen, maar hij maakte zich 'zorgen om het voortbestaan van Nederland'. Moskeeën, asielzoekers en drugs zouden ons land bedreigen.⁵⁴ Het grote probleem was dat Wildschut zijn gewraakte uitspraken niet op persoonlijke titel deed, maar deed alsof hij namens de JOVD sprak, niet alleen 't Gooi maar ook de landelijke JOVD. Dit mocht hij natuurlijk niet doen omdat hij geen bestuurslid meer was, laat staan hoofdbestuurder. Het bestuur van 't Gooi liet Wildschut echter zijn feestelijke gang gaan.

De grote ophef ontstond echter pas na het verschijnen van een artikel in *De Telegraaf*. De kop sloeg in als een bom: 'JOVD wil schoon ondergoed en geschoren damesbenen verplicht'.⁵⁵ Wildschut had 'voor de grap' de kledingvoorschriften van de JOVD 't Gooi vastgelegd: 'voor de heren een hagelwit overhemd, een donkerblauwe blazer en schoon ondergoed, voor de vrouwen onthaarde benen, leren instapschoenen met gouden gesp en een donkerblauwe rok van duurzame kwaliteit.' Hij stuurde een kopie van deze kledingvoorschriften naar de plaatselijke krant voor een leuk verhaaltje, niet om het op te blazen op de voorpagina. Helaas voor Wildschut schreven alle landelijke media over hem en kreeg de JOVD veel negatieve publiciteit. Toen journalisten verder gingen graven kwamen ze ook achter zijn 'extreemrechtse' opvattingen.⁵⁶

In Nuland, waar de JOVD op 23 en 24 maart 1996 haar congres hield, werd de delicate kwestie besproken. Het voorstel van het hoofdbestuur om de afdeling 't Gooi op te heffen haalde een meerderheid, maar gemakkelijk ging dat niet. De afdeling had net een nieuw bestuur gekregen, met leden die niet in opspraak waren geraakt, en deze nieuwe bestuurders vonden dat hun afdeling niet collectief gestraft mocht worden voor de daden van enkele individuen. Het hoofdbestuur vond het ook erg vervelend dat *De Telegraaf* een journalist naar het congres had gestuurd die de vergadering voor de krant moest verslaan. De discussie over 't Gooi werd voor besloten verklaard en de journalist werd gevraagd de zaal te verlaten, maar hij kon vanachter een glazen pui de discussie toch bijna woordelijk volgen. Pas nadat het hoofdbestuur hem vriendelijk doch dringend had verzocht om zijn biezen te pakken liep hij naar de bar, waar praatgrage JOVD'ers hem hun mening over het gebeuren vertelden.

Wildschut was als JOVD-lid geroyeerd, maar was toch op het congres verschenen. Tijdens het dansfeest op zaterdagavond werd hij met harde hand verwijderd. Terug in 't Gooi vocht hij zijn roeyement aan via een advocaat. Het juridische steekspel dat volgde leidde er uiteindelijk toe dat Wildschut de JOVD verliet,⁵⁷ maar na de opheffing van 't Gooi probeerde hij doodleuk om weer lid te worden van een andere afdeling. Voorzitter Ciska Scheidel besloot hier echter een stokje voor te steken. Ze was zijn gedrag spuugzat. De maandagoch-

tend na het congres werd Scheidel op de radio geïnterviewd door de kritische filmmaker Theo van Gogh, die haar allemaal woorden in de mond probeerde te leggen en beweerde dat ook Bolkestein geschorst zou zijn als JOVD-lid.⁵⁸ De affaire was voor Scheidel haar vuurdoop als voorzitter.

Jan van Gilse, die in de jaren tachtig voorzitter van de afdeling was, was erg geschrokken toen hij hoorde dat 't Gooi was opgeheven. Nog steeds vindt hij dit besluit onreglementair: 'Ik zou naar een advocaat zijn gestapt. Dit was een besluit in de beste Stalinistische tradities.'⁵⁹ Van Gilse nam contact op met Scheidel en luchtte bij haar zijn hart, maar besloot uiteindelijk van verdere juridische stappen af te zien. In haar НВ-bijdrage van 20 mei 1996 schreef Scheidel dat Van Gilse dit deed omdat hij inzag dat 'we gewoon van een bepaalde groep mensen af wilden'. Scheidel beloofde Van Gilse bovendien dat 'zodra de mogelijkheid daar is en misschien is dat wel sneller dan één of twee jaar, wij best de afdeling weer kunnen heroprichten'.⁶⁰

De voormalige afdeling 't Gooi, die bekende JOVD'ers als Wiegel en Kelder had voortgebracht, werd ingedeeld bij de afdeling Amsterdam. De kwestie kostte de vereniging zo'n 1220 gulden. De bankrekening van 't Gooi had de JOVD 463 gulden opgeleverd, maar hiertegenover stond een schuld van in totaal 1680 gulden. Penningmeester Alexander Hageman hoopte daarom dat enkele ex-Gooise leden zouden schrikken van de eerstvolgende contributiebrief, waarin gedreigd werd dat als ze niet betaalden de JOVD naar het incassobureau zou stappen.⁶¹

INTERNE PERIKELEN EN HET RAPPORT-VAN DALEN

Medio jaren tachtig had de JOVD zo'n 5000 leden, in 1990 waren dit er nog maar 3200. De jonge liberalen waren niet meer de grootste politieke jongerenorganisatie, dit waren nu de SGP-jongeren geworden. De kleine christelijke SGP beschikte over maar drie zetels in het parlement, maar de SGP-jongeren hadden 7000 leden. Volgens de JOVD kwam dit door religieuze indoctrinatie. De JOVD nam de SGP-jongeren totaal niet serieus omdat zij nooit kritiek hadden op hun moederpartij.⁶² Rutte noemde de SGP-jongeren denigrerend een

‘bijbelclub’.⁶³ Hij was bovendien van mening dat het ledenaantal van een politieke jongerenorganisatie niet moest worden overschat:

Het goed functioneren van een vereniging (is) niet alleen af te leiden uit het ledental, maar vooral uit de presentatie, het enthousiasme, de output en de kwaliteit van een vereniging. De JOVD functioneert wat dit betreft zeer naar tevredenheid. Geen enkele reden dus voor paniek, futloosheid of minder inzet. Als we maar tijdig op ontwikkelingen inspelen, waar mogelijk negatieve ontwikkelingen ten goede bijsturen.⁶⁴

De JOVD verloor tijdens het voorzitterschap van Rutte veel leden omdat het slecht ging met de VVD, maar toen de VVD in 1994 en 1998 goede electorale resultaten boekte profiteerde de JOVD hiervan niet. In 1998, het jaar dat de VVD met 38 zetels een grote verkiezingsoverwinning behaalde, kwam de JOVD met het plan ‘2000 in 2000’, namelijk om in het jaar 2000 weer 2000 leden te krijgen. De JOVD was deels slachtoffer geworden van haar eigen ideaal. De door de JOVD zo sterk gepropageerde individualisering was deels verantwoordelijk voor een geringere politieke betrokkenheid. In de jaren negentig was de JOVD vooral actief in de grote universiteitssteden, waar de hoogopgeleide, politiek bewust jongeren zaten. De JOVD stemde haar wervingscampagne af op het studentenpubliek. Elk jaar organiseerde de JOVD tijdens de introductieweek van de universiteiten haar ‘augustusoffensief’. Niettemin lieten veel studenten de politieke jongerenorganisaties links liggen, omdat ze vanwege de toegenomen studiedruk sneller moesten afstuderen en minder tijd hadden voor activiteiten naast hun studie.⁶⁵ Deze trend zette na de eeuwwisseling door, ook ten nadele van studentenverenigingen.

Het dalende ledenaantal zorgde ook voor een gebrek aan kader. Om toch ‘talent’ in het hoofdbestuur te krijgen werkten verschillende hoofdbesturen met lijstjes met daarop ‘NB-abele’ kandidaten. Het risico van deze lijstjes was echter dat hoofdbestuursleden graag hun ‘vriendjes’ en ‘vriendinnetjes’ in het nieuwe bestuur benoemd wilden zien en dat andere ambitieuze JOVD’ers zich hierdoor gepasseerd voelden. Het conflict over ’t Gooi was redelijk uitzonderlijk.

Ruzies in de JOVD gingen meestal niet over de inhoud maar over de poppetjes. Net als bij de VVD.⁶⁶

In 1994 ontstond er een conflict toen het hoofdbestuur Herman Rijkssen als toekomstig landelijk voorzitter naar voren schoof, in plaats van Arjan Toor. Rijkssen was onder Petersen vicevoorzitter organisatie, maar had die functie pas sinds een paar maanden. Toor had veel meer bestuurlijke ervaring. Vanwege de commotie die in de vereniging ontstond – het bekende ‘JOVD-telefooncircuit’ draaide op volle toeren – besloot Rijkssen de handdoek in de ring te gooien en voor het vicevoorzitterschap te gaan. De liberale godsvrede was gesloten, maar niet voor lang.

Als vicevoorzitter politiek onder Toor leverde Rijkssen felle kritiek op Sandra Spek, die het secretariaat slecht zou runnen. Volgens Spek liep alles nog niet helemaal op rolletjes vanwege de recente verhuizing van het secretariaat terug naar Den Haag, waar de JOVD aan de Herengracht 38b net een nieuw pand had betrokken. Rijkssen was echter niet tevreden over dit antwoord en eiste haar vertrek, hierbij gesteund door hoofdbestuurders Joris Huijsmans en Erik Matien. Omdat Toor en Wibo van Ommeren zich achter Spek opstelden, Spek mocht meestemmen over haar eigen positie en hoofdbestuurder Carolien Wellink op vakantie was, gaf bij 3-3 de voorzittersstem de doorslag. Rijkssen trad daarop af, een week later gevolgd door Huijsmans en Matien. Toen Wellink dit hoorde wilde zij ook geen lid meer van het hoofdbestuur zijn. De vereniging was over deze curieuze gang van zaken uiteraard niet te spreken. Er kwam een Bijzondere Algemene Vergadering, die werd voorgezeten door oud-voorzitter Rutte. Het driekoppige hoofdbestuur overleefde de moties van wantrouwen en afkeuring. Vervolgens werd een motie van vertrouwen met 95 procent van de stemmen aangenomen. Die heette, hoe toepasselijk, motie Halleluja.

In 1997 waren er opnieuw bestuurlijke perikelen, toen Rob Okhuysen zich kandidaat had gesteld voor de functie van persvoorlichter. Het hoofdbestuur vond hem ongeschikt en stelde Francine Loos voor. De verkiezingsstrijd tussen Loos en Okhuysen verliep fel. Meerdere afdelingen hadden een kennismakingsavond georganiseerd voor beide kandidaten. Het pleit werd *de facto* beslecht in Rot-

terdam. Op de bijeenkomst van JOVD Rijnmond waren veel A6-voorzitters aanwezig, de voorzitters van de grote afdelingen met veel stemmen, zodat de uitkomst van het debat van grote invloed was op de uiteindelijke stemming op het congres. Loos trok in beide gevallen aan het langste eind. Helaas bleek Okhuysen een slechte verliezer. Toen hij drie maanden later alsnog tot het hoofdbestuur toetrad – Loos had binnen het bestuur een nieuwe portefeuille gekregen – besloot hij zijn gram te halen. Okhuysen snuffelde drie weken in het JOVD-archief in Den Haag, stapte daarna op en nam vertrouwelijke stukken mee die de arrogante houding van het hoofdbestuur richting de vereniging zouden moeten aantonen. Op de wederom door Mark Rutte voorgezeten Bijzondere Algemene Vergadering die dankzij Okhuysens actie werd bijeengeroepen kwam het bestuur – maar niet Okhuysen zelf die vertrouwelijke stukken had gestolen – zwaar onder vuur te liggen. Er werden twee moties van afkeuring aangenomen, een tegen algemeen bestuurslid Robin Bremekamp en een tegen landelijk penningmeester Peter van den Berg. Beide bestuurders zagen hierin echter geen aanleiding om op te stappen en de vergadering drong hier ook niet op aan.⁶⁷ Okhuysen zou zijn roeping trouw blijven. Na deze kwestie deed hij twee jaar mee als ‘rechts querulantje’ aan het VARA-debatprogramma *Het Lagerhuis*.⁶⁸

Tot zover de interne perikelen. Op 27 februari 1999 werd Hans Wiegel benoemd tot de nieuwe erevoorzitter van de JOVD. Hij volgde Molly Geertsema op, die op 7 juni 1991 was overleden. Wiegels benoeming ging niet zonder slag of stoot en in 1994 was zijn benoeming afgeketst.⁶⁹ In de nacht van 18 op 19 mei 1999 vond de roemruchte ‘Nacht van Wiegel’ plaats, toen de nieuwe erevoorzitter van de JOVD in de hoedanigheid van vvd-senator het tweede paarse kabinet liet vallen over het correctief referendum. De JOVD, die eerder in een persbericht had opgeroepen om tegen de invoering van dit D66-kroonjuweel te stemmen, steunde haar erevoorzitter onvoorwaardelijk: ‘Waar paars het kind is van de JOVD, is Wiegel de vader en de JOVD kiest in deze, weliswaar met pijn in haar hart, voor haar vader.’⁷⁰ Het persbericht werd uitgedeeld op het Binnenhof, waar de journalisten massaal aanwezig waren om over de val van het kabinet te berichten. Dit was een superslimme zet: voorzitter Jeroen de Veth

verscheen voor veel camera's en kon aan televisiekijkend Nederland het standpunt van de JOVD inzake de kabinetscrisis toelichten.⁷¹ De crisis bleek mee te vallen. Het paarse kabinet werd gelijmd en maakte, ook om D66 tevreden te stellen, nu echt werk van zijn immateriële agenda. In 2001 werd het homohuwelijk mogelijk, begin 2002 werd euthanasie formeel gelegaliseerd.

Op 1 januari 2000 ging de JOVD voor onbepaalde tijd een samenwerkingsovereenkomst met de VVD aan. Als gevolg van een nieuwe wet kon de JOVD niet langer aanspraak maken op subsidie, behalve als de jongerenorganisatie door haar 'moederpartij' erkend zou worden. Een commissie onder leiding van oud-hoofdbestuurder Frank van Dalen legde in 1999 de nieuwe verhouding tussen JOVD en VVD vast in een lijvig rapport. De JOVD werd vanaf 1 januari 2000 de enige liberale jongerenorganisatie 'binnen de gelederen van de VVD' en ging de samenwerking met de VVD voor onbepaalde tijd aan. JOVD'ers hoefden geen lid van de VVD te worden. Wel moest de JOVD jonge VVD'ers die geen lid waren van de JOVD toelaten tot haar eigen activiteiten. Deze jonge VVD'ers hadden echter geen stemrecht. Om de onderlinge band te versterken werd een hoofdbestuurder van de VVD adviserend lid van het hoofdbestuur van de JOVD en vice versa. De JOVD behield haar eigen onafhankelijke verenigingsstructuur en ook behield de JOVD de vrijheid tot het bepalen en uitdragen van eigen standpunten.⁷²

Dat laatste was natuurlijk het belangrijkste. Hoewel er officieel dus wat veranderde en onder meer oud-voorzitter Mark Rutte hierover hevig teleurgesteld was,⁷³ viel het in de praktijk allemaal reuze mee. De JOVD begon de eenentwintigste eeuw financieel afhankelijk van de VVD, maar intellectueel vrij.

TUSSENBALANS

Voor de JOVD hadden de jaren negentig iets dubbels. Aan de ene kant beleefde de vereniging met voorzitter Mark Rutte en de totstandkoming van Paars prachtige jaren. Aan de andere kant verloor de JOVD dankzij de totstandkoming van Paars haar *main theme*, werd de afdeling 't Gooi opgeheven en daalde het ledenaantal weer tot onder de 2000. In de jaren zestig hadden politieke conflicten vooral tot het verlies van leden geleid, in de jaren negentig kwam het

echter door de geringere belangstelling van jongeren voor politiek. De JOVD kreeg in deze jaren ook minder kader, wat negatieve gevolgen had voor de toekomst. Mark Rutte schopte het in 2010 tot minister-president, maar is misschien ook wel de laatste JOVD'er met een glanzende VVD-carrière.

De VVD-jongeren, die in de jaren tachtig voor zo veel problemen hadden gezorgd, waren nagenoeg verdwenen. De JOVD ging het nieuwe millennium in als de enige liberale jongerenorganisatie van de VVD. De intellectueel nog steeds onafhankelijke jonge liberalen zouden in het begin van de eenentwintigste eeuw geconfronteerd worden met nieuwe politieke vraagstukken: de dreiging van het islamitisch terrorisme, het populisme van Pim Fortuyn, Rita Verdonk en Geert Wilders, en de economische crisis. En uiteraard, hoe kon het ook anders, waren er ook weer die ellendige interne perikelen.

- 72 Inbreng secretaris politieke campagnes en public relations voor HB-vergadering 3-6-1984. Archief JOVD, nr. 9.
- 73 Notulen Dagelijks Bestuur, 13 maart 1985. Archief JOVD, nr. 3.
- 74 Mark Rutte aan Ada den Ottelander, Marco Swart, Julius Remarque, Jan van Zanen, Herman Vermeer en Jules Maaten, 2 januari 1989. Archief JOVD, nr. 304.

5 • DE JOVD IN DE JAREN NEGENTIG – MIKKEN OP HET MIDDEN

- 1 Van der Kooij en Van Harten, *Mark Rutte*, 36.
- 2 Interview met Koen Petersen, 7 juni 2015.
- 3 HB Inbreng Politiek Secretaris Mark Aalders, 20 maart 1990. Archief JOVD, nr. 308.
- 4 Interview met Koen Petersen, 7 juni 2015.
- 5 Interview met Eddy Habben Jansen, 6 juli 2015.
- 6 'JOVD kiest Rutte als nieuwe voorzitter', *Binnenhof*, 21 november 1988.
- 7 Zie vooral: J.W. de Beus, J.A.A. van Doorn en Percy B. Lehning, *De ideologische driehoek. Nederlandse politiek in historisch perspectief* (Meppel 1989).
- 8 Rede JOVD-voorzitter Mark Rutte, t.g.v. het lustrumcongres van de JOVD, 24-25 juni 1989 te Veldhoven. Redes Mark Rutte. Archief JOVD, aanvulling 2015. Nog niet genummerd.
- 9 Guikje Roethof en René Zwaap, 'Wordt 1989 het oogstjaar van de anti-christ?', *De Groene Amsterdammer*, 24 mei 1989.
- 10 Te Velde, 'De partij van Oud en Wiegel', 46.
- 11 Interview met Mark Rutte, 6 juli 2015.
- 12 'JOVD verklaart oorlog aan CDA-samenleving', *Haagse Courant*, 11 december 1989.
- 13 Jan Vriend, 'Jeugdig liberalisme in een theehuis', *Dagblad West-Friesland*, 20 oktober 1990.
- 14 Stevo Akkerman, "De dood is in de pot". Prof. Oerlemans en de parlementaire democratie', *Binnenhof*, 30 maart 1990; Jaarverslag 1991. Jaarverslagen secretaris HB. Archief JOVD, aanvulling 2015. Nog niet genummerd.
- 15 Inbreng voorzitter HB-vergadering JOVD 9 december 1989. Archief JOVD, nr. 307.
- 16 Interview met Mark Rutte, 6 juli 2015.
- 17 'Jonge Democraten tegen samengaan VVD en D66', *Algemeen Dagblad*, 8 december 1989.
- 18 Mark Rutte, 'Tussen droom en daad. Samenwerking hoeft identiteit niet aan te tasten', *Demo*, mei 1990.
- 19 Adrie van der Luijt, 'Roel van der Poort: "Misschien is D66 wel een correctie op de Franse Revolutie"', *Demo*, mei 1990.

- 20 Interview met Mark Rutte, 6 juli 2015.
- 21 Interview met Jort Kelder, 25 april 2015.
- 22 Marcel Hoogland aan Mark Rutte, geen datum, 1989. Archief JOVD, nr. 305.
- 23 Paul Koopman, 'Jonge Socialisten hebben de buik vol van dit kabinet. Ruim baan voor "paarse" coalitie', *Sallands Dagblad*, 12 maart 1991.
- 24 Habben Jansen, *De Jonge liberalen*, 106.
- 25 *Paars regeerakkoord* (z.p. 1992). Persoonlijk archief Eddy Habben Jansen.
- 26 'Jongerenorganisaties voor "paars" kabinet. Niet-confessionele jeugd is christelijke politiek beu', *Reformatorisch Dagblad*, 24 maart 1992.
- 27 Interview met Ciska Scheidel, 23 mei 2015.
- 28 Interview met Eddy Habben Jansen, 6 juli 2015.
- 29 'JOVD koppelt lol aan ernst', *Nieuwsblad van het Noorden*, 18 juni 1990.
- 30 Rob Sebes, 'JOVD-voorzitter Mark Rutte (22): "Voorhoeve voelt zich echt niet happy in rechtse rol"', *Fries Dagblad*, 24 juni 1989.
- 31 Jouke de Vries, *Paars en de managementstaat. Het eerste kabinet Kok (1994-1998)* (Leuven, Apeldoorn 2002), 33-34.
- 32 Piet de Rooy en Henk te Velde, *Met Kok over veranderend Nederland* (Amsterdam 2005), 67.
- 33 Interview met Koen Petersen, 7 juni 2015.
- 34 Inbreng van het algemeen bestuurslid Joris J.P. Huijsmans voor het NB-weekend van 10 en 11 september 1994. Notulen, agenda's e.d. betreffende vergaderingen van het hoofdbestuur, 1961-2013. Archief JOVD, aanvulling 2015. Nog niet genummerd.
- 35 Persbericht JOVD evalueert tijdens haar Des Indes Dag twee jaar paars, 11 september 1996. Voorzitters redes 1985-2008. Archief JOVD, aanvulling 2015. Nog niet genummerd.
- 36 Chris Jetten (red.), *JOVD 1949-1999. x^e lustrum* (z.p. 1999), 53-55.
- 37 Interview met Ciska Scheidel, 23 mei 2015.
- 38 'Jongeren: Paars rwas niet paars genoeg', *Trouw*, 26 mei 1998.
- 39 Rede voorzitter Arjan Toor, 23 maart 1996. Voorzitters redes 1985-2008. Archief JOVD, aanvulling 2015. Nog niet genummerd.
- 40 Rede voorzitter Robin Bremekamp, 21 november 1998. Voorzitters redes 1985-2008. Archief JOVD, aanvulling 2015. Nog niet genummerd.
- 41 'De losse flodders van de vvd wekken irritatie', *de Volkskrant*, 25 maart 1995.
- 42 Jetten (red.), *JOVD 1949-1999*, 34.
- 43 Willem van den Burg, 'De schuldige van het racisme', *Inforo*, maart 1992. Archief JOVD Rijnmond.
- 44 Ibidem, 32-33.
- 45 Zie: Jaap Friso, 'Het homohuwelijk voorbij', *Homologie*, zomer 1990. Archief JOVD, nr. 531.

- 46 Geciteerd in: Wim Spijkers, 'Meneer de voorzitter, wat bedoelt de heer Bolkestein met animale sex?', *Nieuwe Revu*, 14 februari 1996.
- 47 'JOVD: "Vernoem straat naar Dubcek". JOVD-plan uit 1968 uit de kast gehaald', *Markiezaatsbode*, 28 januari 1990. Archief JOVD, nr. 530.
- 48 'Ergernis bij JOVD over houding D66 Roze Zaterdag', *Zwolse Courant* 18 juni 1990. Archief JOVD, nr. 532.
- 49 Gerard Noorda, 'Wurgsex', *Emmer Courant*, 23 maart 1990. Archief JOVD, nr. 530.
- 50 'Anti-discriminatiebureaus boos op uitspraken jonge vvd'ers', *IJmuider Courant*, 19 april 1990.
- 51 Inbreng Eddy Habben Jansen, politiek secretaris, t.b.v. HB-vergadering d.d. 30 september 1990. Archief JOVD, nr. 310.
- 52 De activiteitenagenda van JOVD 't Gooi; Bart Heller en Roos Rodenburg aan JOVD-hoofdbestuur, 14 februari 1995. Persoonlijk archief Ciska Scheidel.
- 53 Zie: Marten Gerssen, 'JOVD-circuit. "Ik ben een Gooierskind, vervallen in Gods toren"', *Driemaster*, maart 1996.
- 54 Martin Vlaanderen, 'De wereld volgens Bart Wildschut', *De Gooi- en Eemlander*, 21 december 1995.
- 55 'JOVD wil schoon ondergoed en geschoren damesbenen verplicht', *De Telegraaf*, 16 februari 1996.
- 56 Sipke van de Peppel, 'JOVD-afdeling in extreem-rechts vaarwater', *Contrast. Weekblad over de multiculturele samenleving*, 21 maart 1996. Persoonlijk archief Ciska Scheidel.
- 57 Jetten (red.), *JOVD 1949-1999*, 12.
- 58 Interview met Ciska Scheidel, 23 mei 2015.
- 59 Interview met Jan van Gilse, 17 juni 2015.
- 60 Inbreng Ciska HB-vergadering 20 mei 1996 en 19 juni 1996. Notulen, agenda's e.d. betreffende vergaderingen van het hoofdbestuur, 1961-2013. Archief JOVD, aanvulling 2015. Nog niet genummerd.
- 61 Inbreng Alexander Hageman, HB-vergadering 2 mei 1996; HB-weekend 12 tot en met 14 april 1996 te Groenlo. Notulen, agenda's e.d. betreffende vergaderingen van het hoofdbestuur, 1961-2013. Archief JOVD, aanvulling 2015. Nog niet genummerd.
- 62 Fred Akkerma, 'SGP-jongeren hebben kritiek op gedrag koningin', *Driemaster*, 1990, nr. 1.
- 63 28 mei. Inbreng voorzitter HB-vergadering. Archief JOVD, nr. 305.
- 64 Mark Rutte, aan de HB-leden, 9 augustus 1989. Archief JOVD, nr. 306.
- 65 Jetten red., *JOVD 1949-1999*, 19-21.
- 66 Zie vooral: Te Velde, 'De partij van Oud en Wiegel'.

- 67 Ibidem, 7-9, 12-16.
- 68 Stan de Jong, 'De liberale speeltuin', *HP/De Tijd*, 26 november 1999.
- 69 Interview met Ciska Scheidel, 23 mei 2015.
- 70 *Route 55*, 26-27.
- 71 Interview met Jeroen de Veth, 24 augustus 2015.
- 72 Eindrapport Commissie Van Dalen. Wie kan delen kan ook vermenigvuldigen. Persoonlijk archief Jeffrey Lemm.
- 73 Benjamin Derksen en Stefan de Bruijn, "In de toekomst moeten we structureel meer dan veertig zetels kunnen halen." Interview met Mark Rutte, *Driemaster*, nr. 4, 2003.

6 • DE JOVD IN HET NIEUWE MILLENNIUM – FRIS EN FRUITIG

- 1 *Route 55. De gids. JOVD 1949-2004. XIe lustrum* (z.p. 2004), 35-36.
- 2 Michiel Visser, 'Politicus zonder partij', *Driemaster*, mei 1996.
- 3 Jeffrey Last en Martijn Bruijstens, 'Fortuyn: politiek onheilspellers', *Driemaster*, nr. 2, 2001.
- 4 Martijn Bruijstens, 'Congresverslag', *Driemaster*, nr. 7, december 2001.
- 5 Interview met Jeroen de Veth, 24 augustus 2015.
- 6 Rense Weide, 'Woord van de voorzitter', *Driemaster*, nr. 2, maart 2002.
- 7 Jeroen de Veth, Bas van 't Wout en Thomas Berghuijs, vv&d: Verandering, Vernieuwing & Democratisering – liberaal vernieuwingsplatform dient zich aan. HB 2000-2003. Archief JOVD, aanvulling 2015. Nog niet genummerd.
- 8 Programma congres 6/7 april 2002. HB 2000-2003. Archief JOVD, aanvulling 2015. Nog niet genummerd.
- 9 Ferdi de Lange en Rense Weide, 'Goed rechts is niet verkeerd!', *NRC Handelsblad*, 30 april 2001.
- 10 'Redactioneel', *Driemaster*, nr. 3 mei 2002.
- 11 'Redactioneel', *Driemaster*, nr. 6 oktober 2002.
- 12 Toespraak Paul Laane, 20 november 2004. Voorzittersredes 1983-2008. Archief JOVD, aanvulling 2015. Nog niet genummerd.
- 13 'JOVD: Grondwetsartikel 6 overbodig. Philipse en Sini in discussie op JOVD lustrumcongres', Persbericht 20 februari 2004. Persberichten. JOVD archief, aanvulling 2015. Nog niet genummerd.
- 14 'Tegenfilmpje', 10 maart 2008. http://wereldverbeteraars.clubs.nl/nieuws/detail/826478_jovd-komt-met-tegenfilmpje Zie ook: <https://www.youtube.com/watch?v=jqLTvkUvc9A>.
- 15 Frank Hendrickx, 'Cartoon profeet geweerd op Nederlandse stations', *Algemeen Dagblad*, 16 januari 2015.
- 16 Speech Ferdi de Lange, 23 november 2002 en Sabine Koebrugge, speech op